

1. Programa

A partir del concepte, l'objecte i el mètode diplomàtic es traça la història dels seus estudis i se'n comenta la bibliografia essencial. Es passa a l'estudi del document i es tracta de la classificació dels tipus; s'expliquen l'origen personal del document i el procés genètic i confecció de l'acta. S'estudia l'aparició i funcions del notariat i de les cancelleries (especialment a Catalunya). S'examinen la matèria, la forma, l'escriptura i la transmissió documental (origen, còpies, falsificacions, registres, protocols, cartularis). Es fa l'anàlisi interna de les actes (esquema i parts del document: protocol, text, escatocol). De la llengua i l'estil se'n fan breus anàlisis. S'estudia la diplomàtica especial dels diversos regnes i regions de la península ibèrica i de la cancelleria pontificia. S'expliquen els mètodes de transcripció, descripció i catalogació de documents, així com també llur conservació (arxivística; restauració).

El mètode d'estudi combinarà la teoria amb la pràctica constant de transcripció de facsímils, complementada esporàdicament per la transcripció de documents originals en algun arxiu important. Els exercicis consistiran en anàlisis del contingut i de l'estil, amb comentari de les parts del document, en especial de les fórmules de datació i sistemes de còmput cronològic.

Temari

- Evolució del concepte de Diplomàtica.
El naixement de la Diplomàtica com a ciència.
- Classificació dels documents segons llur origen.
Caràcters interns dels documents.
- Intervenció del destinatari en la redacció dels documents.
Delimitació entre actes públiques i privades.
- *Petitio* i *intercessio* en els documents públics.
Funció dels testimonis en l'acta cancelleresca i en la notarial.
- La minuta notarial.
La validació de les actes.
- Els formularis en l'Edat Mitjana, particularment a Catalunya.
El *Liber diurnus Romanorum Pontificum*.
- Origen de la institució del notariat.
Evolució del notariat en els diferents regnes hispànics.
- Origen de les cancelleries.
Cancelleries hispàniques en el segle XIII.
- Formes externes dels documents.
Els documents opistògrafs i palimpsestos.
- Original en forma de carta partida.
- + Les falsificacions i el seu interès per a la història.
- + Els cartularis.
- + Els registres.
- Escriitures cancelleresques d'Europa del segle V al VIII.

La Paleografia en la crítica diplomàtica.
Esquema ordenat de les clàusules documentals.
Funció i parts del protocol.
Contingut dels preàmbuls.
Les clàusules finals.
Les subscripcions i signes autògrafs.
El *signo rodado*, origen i evolució.
Els segells i llur classificació.
Indicació del dia i del mes.
Indicació de l'any.
Sistemes de còmput dels anys.
Dies de començament de l'any en els documents catalano-aragonesos.
Diplomàtica del període visigòtic.
Anàlisi documental dels documents reials visigòtics.
Documentals reials asturians dels segles VIII al X.
Documents catalans dels segles IX al XII.
Documents reials castellano-lleonesos del segle XIII.
Documents reials catalano-aragonesos del segle XIV.
Les cancelleries dels Reis Catòlics.
Nous tipus de documents reials en els segles XVI i XVII.
La cancelleria pontificia i llurs càrrecs en l'època del cisme d'Occident.
Sistemes de datació dels documents pontificis.
Les llengües dels documents i llurs particularitats.
Les clàusules rítmiques en els formularis medievals.
Transcripció diplomàtico-paleogràfica de documents.
La catalogació de documents.
La restauració de documents.

2. Avaluació de l'assignatura

L'avaluació es farà a partir d'un examen final i de la presentació d'un treball de curs; sempre que sigui possible, es faran també exercicis d'edició, regestació i datació periòdics, preferentment a partir de la documentació originals dels nostres arxius i biblioteques, que seran corregits i comentats.

Horari de tutoria i nº de despatx del professor

El despatx és el B7-147 i l'horari d'atenció als alumnes serà el dilluns de 9.00 a 10.00 i prèvia cita el dimecres de 9.00 a 10.00 hs.

3. Bibliografia bàsica

ALTURO, Jesús, i MARQUÈS, J.M^a, *La publicació de col·leccions documentals*, «Arxiu de Textos Catalans Antics», 5 (1986), ps. 305-324.

ALTURO, J., *El conocimiento del latín en la Cataluña del siglo IX*, «Euphrosyne», XXI (1993), ps. 301-308.

- ARAGÓ, A. M^a i TRENCHS, J., *Los registros de cancillería de la Corona de Aragón (Jaime I y Pedro II) y los registros pontificios*, «Annali della scuola speciale per Archivisti e Bibliotecari dell'Università di Roma», 12 (1972), ps. 39 ss.
- , *Las escribanías reales catalano-aragonesas de Ramon Berenguer IV a la minoría de Jaime I*, «Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos», 80 (1977), ps. 421-442.
- BASTARDAS, Joan, *Particularidades sintácticas del latín medieval (Cartularios españoles de los siglos VIII al XI)*, Barcelona 1953.
- BATTELLI, Giulio, *Diplomatica generale e pontificia*, Roma 1967-68 (ad uso privato).
- , *Documento pontificio*, «Boletín Sociedad Castellonense de Cultura», 58 (1982), ps. 571-627.
- BONO, José, *Historia del Notariado Español*, 2 vols, Madrid 1979-1982.
- BOÜARD, A. de, *Manuel de diplomatique et pontificale. I. Diplomatique générale*, Paris 1929, *II. L'acte privé*, Paris 1948; lám. I-XVII, 1949; XVIII-XXXIV, 1952.
- BRESSLAU, H., *Handbuch der Urkundenlehre für Deutschland und Italien*, Leipzig 1889 (2^a ed. 1912-1931; 3^a ed. 1958); lám., Berlin 1960 (per H.SCHULZE).
- CANELLAS, Angel, *Las cancelleías catalano-aragonesas. Estado actual de la cuestión*, «Boletín Sociedad Castellonense de Cultura», 58 (1982), ps. 351-394.
- FIGA FAURA, Lluís, *Los formularios notariales y la formación del notario en Cataluña*, «Anales de la Acad. Matritense del Notariado», 22 (1978), ps. 321-333.
- FLORIANO CUMBREÑO, A.C., *Curso General de Paleografía y Diplomática española (con un apéndice de Diplomática Pontificia)*, Oviedo, 2 vols, 1946.
- GARCÍA VILLADA, Zacarias, *Formularios de las bibliotecas y archivos de Barcelona (s.X-XV)*, «Annals de l'I.E.C.», 4 (1912), ps. 533-552.
- GIRY, A., *Manuel de Diplomatie*, Paris 1984, 2^a ed.
- GUALDO, Germano (ed.), *Cancelleria e Cultura nel Medio Evo*, Città del Vaticano 1990.
- GUIYOTJEANNIN, *Manuel de diplomatique médiévale*, Paris 1994.
- MATEU IBARS, J. i M^ªD., *El signum regis desde Alfonso II a Pedro IV de Aragón (1362-1387)*, a *Mélanges...René Crozet*, II, Poitiers 1966, ps. 1159-1160.
- MATEU IBARS, M^ªD., *El ius sigilli en la cancelleía del siglo XIII*, a *IVe Congrès Intern. de Diplomatie*, Budapest 1973.
- MATEU LLOPIS, F., *Estil literari dels documents i formularis diplomàtics durant els segles forals*, Valencia 1964.
- MUNDÓ, A.M., *Los diplomas visigodos originales en pergamino*, Barcelona 1974.
- PAOLIC-DESCAPE, G., *Diplomatica*, Firenze 1949.
- PETRUCCI, A.-PRATESI, A. (eds), *Un secolo di Paleografía e Diplomática (1887-1986)*, Roma 1988.
- PINO REBOLLEDO, F., *Tipología de los documentos municipales (siglos XII-XVII)*, Valladolid 1991.
- PRATESI, A., *Genesi e forme del documento medievale*, Roma 1979.
- PUIG USTRELL, P., *Els pergamins documentals*, Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1996.
- RABIKASKAS, P., *Diplomatica generalis*, Roma 1971.
- RUIZ ASENSIO, J.Mª, dir., *Paleografía y Diplomática*, UNED, Madrid 1977-79.
- SARRABLO AGUARELES, E., *Nociones de Diplomática*, Madrid 1941.
- TESSIER, G., *Diplomatique royale française*, Paris 1962.

- TESSIER, G., *La diplomatie* (Que sais-je? n° 536), Paris 1966.
- ZIMMERMANN, M., *Protocolles et préambules dans les documents catalans du Xe au XIIIe siècles*, «Mélanges de la Casa de Velázquez», 10 (1974), ps. 41-76.
- , *Un formulaire du Xe siècle conservé à Ripoll*, «Faventia», 4/2 (1982), ps. 25-86.

Facsimils

- ARNALL JUAN, J.-PONS GURI, J.M^a, *L'escriptura a les terres gironines. Segles IX-XVIII*, 2 vols., Girona 1993.
- ARRIBAS ARRANZ, F., *Paleografía documental hispánica*, 2 vols., Valladolid 1965.
- BATTELLI, G., *Acta pontificum* (Exempla scripturarum, III), Roma 1965.
- BOÜARD, A. de, *Album manuel de diplomatie française et pontificale*, 2 vols., Paris 1929-52.
- DENIFLE, H.-PALMIERI, G., *Specimina palaeographica regestorum romanorum pontificum ab Innocentio II ad Urbanum V*, Roma 1888.
- GALABERT, F.-LASSALLE, C., *Album de paléographie et de diplomatie*, Facsimilés phototypiques de documents relatifs à l'histoire du Midi de la France..., Toulouse-Paris 1912-13.
- KATTERBACH, B.-SILVA TAUROCA, C., *Epistolae et instrumenta saeculi XIII*, Roma-Vaticano 1930.
- LAUER, Ph.-SAMARAN, Ch., *Les diplomes originaux des mérovingiens*, Paris 1908.
- LOT, F.- LAUER, Ph.-TESSIER, G., *Diplomata carolinorum*, 2 vols, Paris-Toulouse, 1936.
- MATEU IBARS, J., *Paleografía de la Andalucía Oriental*, 2 vols., Granada 1973-77.
- , *Colectánea Paleográfica de la Corona de Aragón, I. Facsimils*, Barcelona, Universidad, 1980; *II. Texto y Transcripciones*, Barcelona 1991.
- RIESCO TERRERO, A., dir., *Introducción a la Cultura Escrita. Material de apoyo*, Madrid 1995.